

6. Столярчук О.А. Формування конструктивної стратегії переживання кризи фахової готовності майбутніми учителями. *Вісник психології і соціальної педагогіки. Збірник наук. праць*. 2011. № 6.
7. Сыманюк Э.Э. Психология профессиональн обусловленных кризисов. Воронеж: Издательств НПО «МОДЭК», 2004. – 320 с.
8. Шутьк Д.О. Теоретичні підходи до вивчення проблеми професійної самоактуалізації особистості. *Проблеми сучасної психології. Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. 2014. № 24. С. 752–762.

ВИХОВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: ДЕЯКІ ПІДХОДИ ДО ЗМІСТУ ДЕФІНІЦІЙ ПОНЯТЬ

Десятник К. В.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методики початкової освіти
Волинського національного університету імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Вілігурська Я. В.

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету педагогічної освіти та соціальної роботи
Волинського національного університету імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Сучасні діти перебувають в умовах наростання кризових явищ суспільства: війна на сході України, боротьба з пандемією, недостатня участь батьків у житті дитини, домінування комунікації в соціальних мережах надо живим міжособистісним спілкуванням, необмежений доступ до інформації різної якості тощо. Тому все більшої актуальності набуває проблема духовно-морального становлення особистості школяра, формування системи цінностей, ідеалів, переконань, поглядів, настанов.

Духовні цінності людства здатні інтегрувати суспільство, впливати на глобалізаційні виклики, зокрема кризи людських відносин. Такі загальнолюдські цінності, як: гуманізм, свобода, гідність, справедливність, примирення, збереження природи, любов до ближнього, добро, істина, краса мають стати домінантою виховного процесу в сучасній школі.

Актуальність проблеми дослідження визначається вимогами державних документів (законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Концепції «Нова українська школа» тощо) щодо модернізації національної системи освіти.

Виховання духовних цінностей особистості є одним із важливих завдань освітньої реформи. Зокрема Концепція нової української школи передбачає формування в учнів системи загальнолюдських цінностей – морально-етичних (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей) та соціально-політичних (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довілля, повага до закону, солідарність, відповідальність) [7, с. 19].

Передусім відзначимо, що поняття «цінність» досить ємне, оскільки вбирає в себе все, що є найціннішим, найзначущим для особистості. У довідкових джерелах цінність – це «те, що має певну матеріальну духовну вартість; важливість чого-небудь» [5, с. 516].

Поняття «цінності» є багатовимірним і охоплює всі сфери буття людини. Побудова власного життя кожної людини здійснюється відповідно до її внутрішніх цінностей. Створення і використання матеріальних цінностей визначає добробут життя, трансляція і збереження цінностей культури виражає національний колорит тієї чи іншої нації, нарешті, найвищою і найголовнішою цінністю, без якої все зазначене втрачає сенс людини, неповторність її життя [6, с. 15].

На думку І. Беха, при визначенні цього поняття враховується його соціальна психологічна природа. Цінностями у філософії, етиці, естетиці, соціології вважається продукт конкретних історичних умов суспільного життя, специфічний нір і структура яких на кожному етапі розвитку суспільства сприяють трансформації соціальних норм та ідеалів у особистісні принципи життєдіяльності завдяки тому, що перетворюються у внутрішні спонуки поведінки особистості [1, с. 8].

Цінності – це значущі для людини об'єкти (матеріальні чи ідеальні). Тому у широкому значенні слова цінностями називаються узагальнені стійкі уявлення про щось як найкраще, що відповідає певним потребам, інтересам, намірам, цілям, планам людини (чи групи людей, суспільства) [3, с. 228].

З погляду соціології, М. Бліхар вважає, що духовні цінності – це свого роду внутрішні якості людини, які співвідносяться з загальнолюдськими цінностями, знаходять свій вияв у значущих життєвих ситуаціях. Науковець подає таке трактування: духовні цінності – це система, яка складається з принципів, норм, переконань, ідей, що спонукають людину до самовдосконалення, світоглядно-діяльної активності, спрямованої на творення власної життєвої позиції на засадах культурно-цивілізаційного поступу людства [2, с. 100].

Дослідниця класифікує духовні цінностей і поділяє їх на: духовні цінності особистісного порядку, духовні цінності групового порядку, суспільн значущі та загальнолюдські духовні цінності з урахуванням мікро-, мезо-, макро– та мегарівневих чинників.

Духовні цінності особистісного порядку є важливими і визначальними для духовного розвитку особистості на індивідуальному рівні (чесність, воля, небайдужість, доброта, милосердя, співпереживання, співчуття, повага та ін); *духовні цінності групового порядку* визначають і регулюють систему міжособових і міжособистісних відносин (солідарність, співпраця, автономність, повага до людської гідності, взаємопідтримка, сімейні традиції, дружба); *суспільн значущі духовні цінності* є важливими для конкретного суспільства, нації, народу чи громади (повага до традицій, повага до людської гідності, національна позиція, мир, бережливе ставлення до природи, толерантність, мова); *загальнолюдські духовні цінності* мають універсальне значення, сфера їх застосування не обмежена і вони носять загальнолюдський характер (справедливість, людяність, гуманізм, свобода, любов, віра, надія, мудрість, краса, добро, життя, щастя, працьовитість) [2, с. 99].

Ми погоджуємось з думкою, що духовні цінності акумулюють: *найвищі загальнолюдські*, притаманні всім людям незалежн від раси, національності; *громадянські і суспільні* цінності, які ґрунтуються на усвідомленні кожним індивідом своєї належності до суспільства, власного місця і ролі у житті країни; *національні* цінності, котрі визначаються специфікою національної культури, відображають менталітет, любов до рідної землі, її історії, духовної спадщини, до свого народу; *сімейні (родинні)* цінності – духовні і моральні закони існування сім'ї, досвід попередніх поколінь, шанування предків, взаємопідтримка, взаємодопомога; *особистісні духовні цінності*, які характеризують саму людину, визначають її особисті якості, світоглядні позиції, усвідомлення себе і свого місця в житті, прагнення до самотворення й гармонії з навколишнім світом (інтереси, погляди, переконання, ідеали, потреби особистості) [4].

У Програма «Нова українська школа у поступі до цінностей» базовими духовно-моральними цінностями, які необхідно виховувати у школярів, визначен – любов, повага до інших, гідність, відповідальність, совість, свобода, толерантність, справедливість, рівноправ'я, ініціативність.

Любов виступає основою сучасного виховання, стрижнем людського життя, У вихованні виділяються наступні типи любові: *любов до батьків (до дітей)*. Любов до дітей виступає умовою повноцінного виховання, розвитку і саморозвитку дитини в сім'ї, внутрішньою духовною потребою незалежн від її віку, *любов до Батьківщини*, народу є важливою складовою світогляду і виявляються у патріотизмі, сформованості

національної гідності, національно-культурної ідентичності, прив'язаності до своєї малої і великої Вітчизни; *любов до себе* (піклування та збереження власного життя і ствердження власної індивідуальності, здатності протистояти маніпулюванням чи прагненням якимось чином використовувати себе). *Повага до інших* виявляється у прагненні бути порядними в усіх своїх учинках і діях. Кожна людина має власну гідність і саме тому гідна поваги. Повага до інших – це означає визнавати цінність іншої людини. *Гідність* – це інтегральна цінність (надцінність), що охоплює: самоповагу, самооцінку, самоконтроль, самовдосконалення. Власна гідність відображає значущість кожної конкретної людини. *Відповідальність* є усвідомленою свободою конкретної особистості у прийнятті моральних рішень, виборі цілей та адекватних засобів їх досягнення. *Совість* як вияв моральної самосвідомості є важливим інструментом моральної самооцінки індивідом власних учинків. Це здатність особистості самостійно формулювати моральні обов'язки і реалізовувати моральний самоконтроль, вимагати від себе їх виконання і виробляти оцінку, здійснюваних нею вчинків. *Толерантність* характеризується здібністю ставитися із терпінням до інтересів, переконань, вірувань, звичок і поведінки оточуючих. Толерантна людина завжди виявляє ціннісне ставлення до людини незалежн від її переконань, віросповідання, національної приналежності. *Свобода* є найважливішою моральною цінністю у житті як особистості, так і нації, без якої ставиться під сумнів саме існування. Важлив и свобода дітей була спрямована на розширення їхніх можливостей, відповідальності, здатність приймати рішення, а не на задоволення непомірних імпульсивних бажань і потреб, що може призвести до свавілля. *Справедливість* виступає основною умовою і базовим принципом побудови суспільства, людських стосунків. Справедливість протистоїть свавіллю, зазіханням на духовні і моральні цінності. *Рівноправ'я* характеризує міжкультурну взаємодію, відносини між різними народами й етносами на основі визнання їхніх здобутків, прав і свобод. *Ініціативність* виявляється в стійкому прагненні особистості до ініціації, генерації ідей, творчості, самостійності, а також у діяльнісній активності на досягнення певної мети [8, с. 12].

Узагальнюючи вищезазначене, вважаємо, що духовні цінності є інтегративним, стрижневим утворенням у ціннісному ставленні молодшого школяра до себе, батьків, рідних, друзів, оточуючих, до рідного краю, Батьківщини, ознаками якого є спрямованість на прояв в учнів власної гідності, поваги до інших та відповідальності за вчинки у своєму житті, готовність здійснювати моральний вибір та керуватися ним у повсякденній діяльності й спілкуванні.

Література:

1. Бех І. Д. Виховання особистості : У 2 кн. Кн. 1 : Особистісн орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади : навч.-метод. посіб. Київ : Либідь, 2003. 280 с.
2. Бліхар М. П. Духовні цінності студентської молоді в сучасному українському суспільстві : дис. ... канд. соціол. наук : 22.00.04 / Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2018. 271 с.
3. Гусейнов А. А., Апресян Р. Г. Этика М. : Гардараки, 1998. 326с.
4. Журба К. О. Виховання духовності в сучасній родині. *Педагогіка і психологія*. 1998. № 4. С. 60–67.
5. Івченк А. О. Тлумачний словник української мови. Харків : Фоліо, 2006. 540 с.
6. Лебідь І. Цінності, як категорія педагогічного дослідження. *Рідна школа*. 2006. №2. 15–17 с.
7. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
8. Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей URL: <https://ipv.org.ua/prohrama-nova-ukrainska-shkola/>

ПОПЕРЕДЖЕННЯ МІЖОСОБИСТІСНИХ КОНФЛІКТІВ СЕРЕД МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Довгалюк Н. В.

*магістрант факультету педагогічної освіти та соціальної роботи
кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи
Волинського національного університету
імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

*Науковий керівник: Гончарук О. В.
кандидат педагогічних наук, доцент*

Перебудова сучасної системи педагогічної діяльності у плані зеспечення різнобічного і гармонійного розвитку особистості вимагає від вчителя особливого уваги до учня на важливих етапах його психічного та соціального розвитку, коли помітн загострюються суперечності цього процесу. Необхідно не допустити перетворення цих суперечностей у конфлікти, які можуть сповільнювати, деформувати процес становлення особистості учня.